

بررسی تغییرات مقدار آفلاتوکسین طی تولید پودر آب پنیر ملح‌زدایی شده

ایمان ابدالی تکلو^{۱*}، علی محمدی ثانی^۲

۱- دانش آموخته علوم و صنایع غذایی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران.

۲- دانشیار گروه علوم و صنایع غذایی، واحد قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی، قوچان، ایران.

*نویسنده مسئول مکاتبات: iebdali@yahoo.com

(دریافت مقاله: ۹۲/۱۲/۱۶ پذیرش نهایی: ۹۴/۱/۲۶)

چکیده

یکی از موادی که در سال‌های اخیر در صنایع دارویی و شیرخشک نوزاد مورد توجه قرار گرفته است، پودر آب پنیر می‌باشد. هدف از این پژوهش بررسی میزان کاهش آفلاتوکسین M_1 (AFM₁) طی فرایند تولید پودر آب پنیر ملح‌زدایی شده (Demineralized Whey Powder 90- DWP 90) از آب پنیر شیرین بود. بدین منظور ۳۶ نمونه از مراحل مختلف تولید جمع‌آوری شد که شامل نمونه‌های آب پنیر شیرین (۱۲ نمونه)، نمونه آب پنیرهای ملح‌زدایی شده (۱۲ نمونه) و نمونه‌های DWP-90 (۱۲ نمونه) بودند. این نمونه‌ها از کارخانه پودر شیر مشهد (Nutricia-MMP) طی مدت یک سال (۱۳۹۱ تا ۱۳۹۲) جمع‌آوری شدند. میزان AFM₁ با تکنیک کروماتوگرافی مایع با عملکرد فشار بالا (HPLC) تعیین گردید. براساس این نتایج AFM₁ در ۱۰۰ نمونه‌ها وجود داشته اما میزان آن در همه نمونه‌ها کمتر از حد بیشینه تعریف شده توسط استاندارد ملی ایران به شماره ۵۹۲۵ (۱۰۰ppt) برای آب پنیر و ۱۰۰۰ppt برای پودر آب پنیر) بود. میانگین مقدار AFM₁ در آب پنیر شیرین (۳۲/۵ ppt) و پودر آب پنیر ملح‌زدایی شده (۴۵/۸ ppt) کمتر از حد بیشینه تعریف شده در استانداردهای کدکس و اروپا (EC 1881/2006) برای شیر خام (۵۰ppt) بود. با توجه به درصد ماده خشک (TS) آب پنیر شیرین (۱/۶±) و درصد ماده خشک DWP-90 (۹۷) و همچنین مقادیر AFM₁ در بین این نمونه‌ها، به طور میانگین حدود ۹۱ کاهش AFM₁ طی فرایند تولید DWP-90 مشاهده شد.

واژه‌های کلیدی: آفلاتوکسین M_1 ، کروماتوگرافی مایع با عملکرد بالا، پودر آب پنیر، ملح‌زدایی

مقدمه

تاکنون تحقیقات متعددی بر روی میزان آفلاتوکسین M_1 (AFM₁) در شیر و فراورده‌های لبنی موجود در کشور صورت پذیرفته است (کامکار و کریم، ۱۳۸۶؛ Mohammadi Sani *et al.*, 2010, Mohammadi Sani *et al.*, 2012 Tavakoli *et al.*, 2013). یکی از فراورده‌های لبنی، پودر آب پنیر ملخ‌زدایی شده ۹۰ درصد (DWP-90) تولید شده از آب پنیر می‌باشد که به دلیل ارزش غذایی بالا، میزان ملخ‌زدایی بیشتر و همچنین داشتن طعم مناسب نسبت به سایر پودرهای ملخ‌زدایی شده نظیر، DWP50 و DWP70، مصرف بیشتری در صنایع شیر خشک نوزاد و همچنین صنایع دارویی و رژیمی پیدا کرده است. به دلیل اهمیت فراوان این محصول به واسطه استفاده در شیر خشک نوزاد بعنوان ماده اولیه، کنترل میزان آلاینده‌های آن نظیر آفلاتوکسین M_1 (AFM₁) از اهمیت زیادی برخوردار است (Yu, 2002; Reddy, 2007; Strosnider, 2006). به منظور کاهش AFM₁ روش‌های متعددی از جمله افزودن مواد جاذب نظیر بنتونیت (برجی، ۱۳۸۶) و همچنین لاکتوپراکسیداز به همراه ریوفلاوین (کامکار و کریم، ۱۳۸۳) انجام پذیرفته، اما به دلایل متعدد از جمله تاثیر نامطلوب این تکنیک‌ها بر طعم و تغییر در ساختار پروتئینی شیر (برجی و سها، ۱۳۸۶)، کاربرد آنها در مقیاس صنعتی امکان‌پذیر نگردیده است. از جمله سایر روش‌های کاهش AFM₁ تثبیت میکروبی و تکنیک‌های تثبیت شیمیایی بوده که براساس آن، عوامل جاذب شیمیایی و یا میکروبی روی یک شبکه پلیمری یا آلزیناتی تثبیت می‌شوند (رهايي و همکاران، ۱۳۸۸).

طی فرایند تولید DWP-90 از ستون‌های آنیونی و کاتیونی در واحد ملخ‌زدایی جهت حذف یون‌های مثبت

و منفی استفاده می‌شود (Rohm and Haas, 2008). در ساختار این رزین‌ها شبکه‌های پلی استیرنی توسط دی ونیل‌های بنزنی به یکدیگر متصل شده و گروه‌های کاتیونی و آنیونی تثبیت‌کننده یونی روی این شبکه قرار گرفته و باعث جذب یون‌های موجود در آب پنیر می‌شوند. ساختار رزین‌ها در دو ستون کاتیونی و آنیونی با یکدیگر متفاوت است. در ستون کاتیونی که آب پنیر ابتدا وارد آن می‌شود، رزین از نوع اسیدی قوی بوده و اسید سولفورو یا اسید کلریدریک بر روی آنها تثبیت شده و وظیفه جذب یون‌های مثبت نظیر کلسیم، منیزیم، سدیم و سرب می‌باشد. این رزین‌ها قدرت انتخابی در جذب یون‌های مثبت دارند که برای یون‌های ذیل به ترتیب زیر است: سرب < کلسیم < منیزیم < سدیم < هیدروژن در این رزین‌ها، یون‌های مذکور جایگزین گروه هیدروژن موجود در تثبیت‌کننده‌ها شده و سپس هیدروژن وارد محلول می‌شود (Ion exchange for Dummies- Sep 2008). در ستون آنیونی، گروه شیمیایی تثبیت‌شده بر روی رزین شامل بازهایی نظیر هیدروکسید سدیم است. در این ستون یون‌های منفی نظیر یون‌های آمونیاکی، فسفات‌ها و یون‌های کلر با گروه هیدروکسیل موجود در هیدروکسید سدیم جابه‌جا شده و وارد محلول می‌شود و با ترکیب شدن گروه‌های هیدروکسیل با هیدروژن موجود در آب پنیر که از ستون کاتیونی وارد آن شده، آب تولید می‌شود.

با توجه به توضیح فوق و احتمال اتصال AFM₁ در شبکه پلی استایرنی، هدف از انجام این پژوهش بررسی تاثیر احتمالی استفاده از ستون‌های تبادل یونی بر میزان AFM₁ نمونه‌های آب پنیر شیرین مورد استفاده در تولید پودر آب پنیر ملخ‌زدایی شده بود.

مواد و روش‌ها

مواد مصرفی

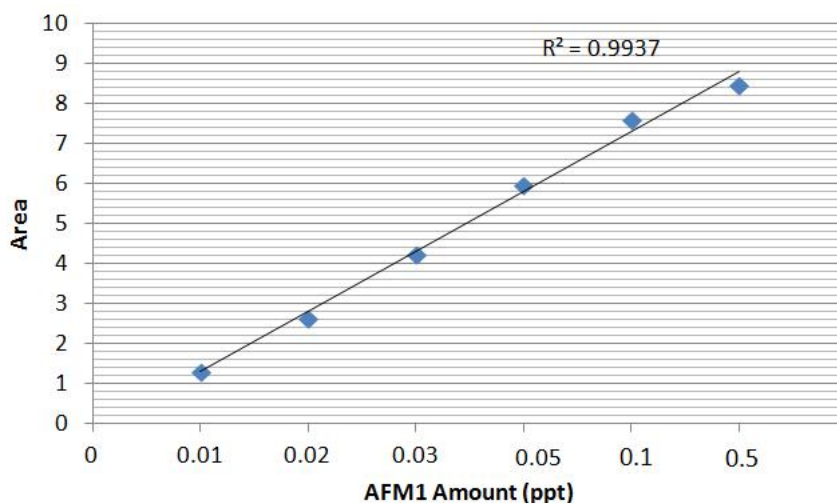
در این پژوهش ۳۶ نمونه شامل آب پنیر شیرین (۱۲ نمونه)، آب پنیر ملحزدایی شده (۱۲ نمونه) و پودر آب پنیر ملحزدایی (۱۲ نمونه) مورد بررسی قرار گرفتند.

روش تولید DWP-90

آب پنیر شیرین ورودی به کارخانه، کمتر از دو روز بعد از دریافت، وارد فرایند تولید شده و در همان روز تبدیل به پودر آب پنیر ملحزدایی شده ۹۰٪ گردید. به منظور تولید پودر، آب پنیر دریافتی به ترتیب از سپراتور (مارک GEA مدل MSE 500 - ساخت کشور آلمان)، پاستوریزاتور (GEA - ساخت کشور آلمان)، واحد ملحزدایی شامل ستون کاتیونی و آنیونی (Applexion SA-ONEX - ساخت کشور فرانسه)، اواپراتورها، کریستالیزاتورها و واحد خشک‌کن پاششی (Compact Spray drier- GEA - ساخت کشور آلمان) عبور نمود.

روش اندازه‌گیری آفلاتوکسین توسط HPLC

جهت آماده‌سازی نمونه‌های پودر آب پنیر ملحزدایی شده، ۲۰ گرم پودر آب پنیر توسط آب دیونیزه شده ۴۰ درجه سلسیوس، به حجم ۲۰۰ میلی‌لیتر رسانده شد و ۶۰ میلی‌لیتر از محلول بدست آمده جهت چربی‌گیری به سانتریفوژ با دور ۴۵۰۰g و به مدت ۵ دقیقه منتقل شد. سپس لایه چربی آن را که بسیار نازک بود جدا کرده و در نهایت نمونه آب پنیر بدون چربی، از فیلتر کاغذی شماره ۴ واتمن عبور داده شد و توسط سرنگ، مقدار ۵۰ میلی‌لیتر از محلول فیلتر شده به ستون کروماتوگرافی ایمونوآفینیتی منتقل شد و با شدت جریان ۲-۳ میلی‌لیتر بر دقیقه از ستون کروماتوگرافی ایمونوآفینیتی (AFLAPREP M, R-Biopharm Rhone Ltd) عبور داده شد. برای ۲ مرتبه، ۱۰ میلی‌لیتر آب تصفیه شده با شدت جریان ۲-۳ میلی‌لیتر بر دقیقه، از ستون عبور داده شد. از محلول‌های استاندارد AFM_1 (Sigma) محلول‌های کاری با غلظت‌های ۰/۰۱، ۰/۰۲، ۰/۰۳، ۰/۰۵، ۰/۱ و ۰/۵ میکروگرم بر لیتر تهیه و جهت کالیبراسیون استفاده شد.

شکل ۱- منحنی کالیبراسیون با محلول‌های استاندارد آفلاتوکسین در غلظت‌های ۰/۰۱، ۰/۰۲، ۰/۰۳، ۰/۰۵، ۰/۱ و ۰/۵ میکروگرم بر لیتر

رگرسیون خطی (R^2) حاصل از غلظت بر حسب میزان جذب در آفلاتوکسین ۰/۹۹۳ می‌باشد.
حد آشکارسازی (LOD) و حد تشخیص (LOQ) از فرمول‌های زیر محاسبه شدند.

$$\text{Detection Limit, DL} = \text{SD} \times 3/\text{slope}$$

$$\text{Quantitation Limit, QL} = \text{SD} \times 10/\text{slope}$$

شیب خط (Slop) = $1/503$ توسط نمودار اکسل و میزان انحراف معیار (SD: Standard Deviation) = $1/1$ نیز از فرمول زیر محاسبه شدند:

$$\text{SD} = \frac{\sqrt{\sum(y-y')^2}}{n-2}$$

$y - y'$ = تفاوت بین نتایج محاسباتی و واقعی برای هر غلظت محلول استاندارد
 n = تعداد محلول‌های استاندارد

میزان ماده خشک آب پنیر شیرین، آب پنیر ملخ‌زدایی شده و پودر آب پنیر ملخ‌زدایی شده بترتیب ۶، ۱/۴ و ۹۷ بوده و همانگونه که مشاهده می‌شود میزان AFM_1 پس از عبور از واحد ملخ‌زدایی به میزان قابل ملاحظه‌ای کاهش یافته است. میانگین میزان AFM_1 در مرحله اول (آب پنیر شیرین) ۳۲/۵ ppt بوده که پس از ملخ‌زدایی به ۲/۵ ppt رسیده است که کاهش حدود ۹۲ درصدی را نشان می‌دهد. بنابر استانداردهای بین‌المللی کدکس و اروپا، بیشینه میزان AFM_1 برای شیر خام ۰/۰۵ میکروگرم بر کیلوگرم (۵۰ ppt) می‌باشد (EC 1881/2006). حد بیشینه تعریف شده برای آفلاتوکسین برای آب پنیر در استاندارد ملی ایران به شماره ۵۹۲۵ (اصلاحیه شماره ۱) ۰/۱ ppb برابر با ۱۰۰ ppt می‌باشد که نتایج بدست آمده از نمونه‌ها، کمتر از حد بیشینه تعریف شده در استانداردهای مذکور می‌باشد. با این حال در مرحله سوم (خشک کردن پاششی و تولید پودر

در این تحقیق از دستگاه HPLC (Agilent 1200) ساخت کشور آلمان) که با آشکارساز فلورسنت FLD G1321A با طول موج خروجی و ورودی ۳۶۵ و ۴۳۵ نانومتر استفاده گردید. زمان بازداری یا تاخیر AFM_1 ۲۰ دقیقه بود.

فاز متحرک بکار رفته شامل مخلوط آب: متانول: استونیتریل (۷۰، ۱۵، ۱۵/حجمی حجمی) (Merck) بود که به شکل ایزوکراتیک مورد استفاده قرار گرفت و شدت جریان آن ۱ میلی لیتر بر دقیقه بود (MohammadiSani, 2011).

روش اندازه‌گیری ماده خشک (TS) ماده خشک نمونه‌های مختلف توسط دستگاه اندازه‌گیری رطوبت Ohaus مدل MB45 تعیین شد. با کسر رطوبت نمونه‌ها از عدد ۱۰۰، میزان درصد ماده خشک نمونه‌ها محاسبه گردید.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

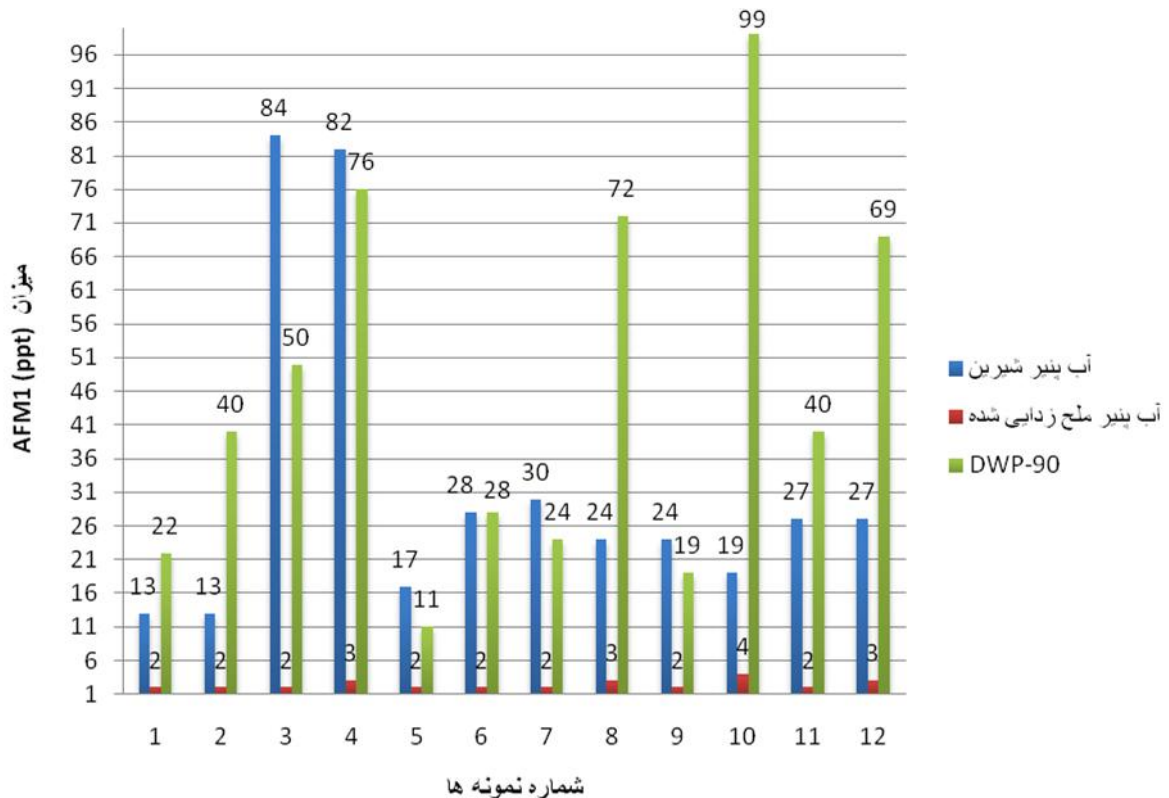
نتایج بدست آمده توسط نرم افزار اکسل ۲۰۰۷ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. میانگین، انحراف معیار و ضریب همبستگی رگرسیون خطی (R_2) نیز توسط نرم افزار اکسل ۲۰۰۷ محاسبه شد.

یافته‌ها

داده‌های حاصل از سنجش میزان AFM_1 در نمونه‌های مختلف مورد بررسی در شکل ۲ نشان داده شده است. حد آشکارسازی (LOD) و حد تشخیص (LOQ) برای آفلاتوکسین در این روش بترتیب ۲ ppt و ۷ ppt بود. در این روش از ۶ محلول استاندارد با غلظت‌های ۰/۰۱، ۰/۰۲، ۰/۰۳، ۰/۰۵، ۰/۱ و ۰/۵ میکروگرم بر لیتر استفاده شد که ضریب همبستگی

صورت می‌گیرد. لازم به ذکر است افت ماده خشک در این مرحله به دلیل افت پروتئین بوده که کاهش پروتئین نیز به دلیل افت pH و در نتیجه دناتوراسیون و جذب آن توسط رزین در ستون تبادل یونی است. در شرایط بهینه تولید، حداکثر میزان افت پروتئین تعریف شده طی فرایند ملح‌زدایی ۵ کل پروتئین موجود می‌باشد (Novasep group- Whey demineralization, 2007). طی مرحله خشک کردن آب پنیر ملح‌زدایی شده، ماده خشک از ۴/۱ به ۹۷ درصد رسیده و بنا به توضیحات فوق می‌تواند منجر به افزایش قابل ملاحظه AFM_1 در محصول نهایی گردد. بنابراین این افزایش تنها به دلیل افزایش ماده خشک بوده و در واقع هیچگونه کاهش یا افزایشی در میزان واقعی AFM_1 صورت نگرفته است.

DWP-90 میزان AFM_1 به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته و به میانگین حدود ۴۵/۸ ppt رسید. در واقع طی مرحله خشک کردن میزان سم‌تغییری نکرده و فرآیند حرارتی اعمال شده تاثیری روی مقدار توکسین نداشته است و این افزایش به دلیل تغییر ماده خشک در فرآورده است. به عبارتی با افزایش ماده خشک، به دلیل تغلیظ محصول و به تبع آن مایکوتوکسین، میزان AFM_1 افزایش می‌یابد. به عنوان مثال در مرحله ملح‌زدایی در ستون‌های تبادل یونی میزان ماده خشک از ۶ به ۴/۱ درصد کاهش می‌یابد که به نوبه خود می‌تواند منجر به کاهش غلظت AFM_1 شود اما این اثر نسبت به تاثیر ستون در جذب AFM_1 بسیار کمتر است و در ستون علاوه بر کاهش ماده خشک، جذب AFM_1 توسط رزین به صورت فعالی

شکل ۲- میزان AFM_1 در نمونه‌های مورد بررسی

تحقیق می‌باشد (Rubio *et al.*, 2011). براساس اکثر تحقیقات انجام شده، آفلاتوکسین حین فرایند تولید پنیر، غالباً در کازئین توزیع شده (حدود ۶۶ تا ۷۲) و مقدار کمتری از آفلاتوکسین وارد آب پنیر می‌شود (Marshaly *et al.*, 1986; El Deeb *et al.*, 1992). تحقیقات گذشته مشخص شده است که عوامل مختلفی در میزان توزیع آفلاتوکسین بین دو فاز سرمی و کازئین موثر است. اعمال حرارت بر رنت از جمله این عوامل است و با افزایش حرارت میزان انتقال آفلاتوکسین به آب پنیر افزایش می‌یابد (Mohammadi *et al.*, 2008). بر اساس نتایج بدست آمده مربوط به اندازه‌گیری AFM_1 در نمونه‌های مورد آزمون و بررسی آنها در هر مرحله از تولید مشخص شد که میزان AFM_1 موجود در نمونه‌های آب پنیر شیرین، به میزان ۹۱ طی فرایند تولید پودر آب پنیر ملخ‌زدایی شده کاهش پیدا می‌کند. میزان کاهش آفلاتوکسین در هر یک از مراحل تولید در جدول شماره ۱ بیان شده است.

مطابق شکل ۲ میزان کاهش AFM_1 در مرحله دوم (پس از ملخ‌زدایی) حدود ۹۰ درصد می‌باشد که تنها به دلیل جذب سم توسط رزین‌های تبادل یون است. اما در مرحله سوم (خشک کردن و تولید پودر) که فرایند تغلیظ منجر به افزایش ماده خشک از ۴/۱ به ۹۷ درصد گردیده پیش بینی می‌شود میزان AFM_1 نیز حدود ۲۵ برابر (نسبت ماده خشک مرحله سوم به مرحله دوم) افزایش داشته باشد که با نتایج حاصل کاملاً مطابقت دارد یعنی با در نظر گرفتن میزان AFM_1 در آب پنیر ملخ‌زدایی شده (۲/۵ppt) پیش بینی می‌شود میزان AFM_1 در DWP-90 حدود ۵۰ppt باشد که با میانگین واقعی نتایج در DWP-90 که برابر با ۴۵/۸ppt است مطابقت دارد و بیانگر بی‌تاثیر بودن مراحل بعد از واحد ملخ‌زدایی بر کاهش میزان AFM_1 طی فرایند تولید DWP-90 می‌باشد. میانگین نتایج آفلاتوکسین در آب پنیر تست شده در سایر تحقیقات (۲۰-۴۰ppt) مشابه با میانگین نتایج آفلاتوکسین آب پنیر (۳۲/۵ ppt) در این

جدول ۱- میزان کاهش AFM_1 در مراحل مختلف تولید

میزان تغییرات AFM_1	میانگین مقدار AFM_1 (ppt) در نمونه‌های هر مرحله	میزان انحراف معیار (STD)	میزان ماده خشک ( )	مرحله سنجش
a*	۳۲/۵	۲۴/۳	۶	مرحله ۱ (آب پنیر شیرین)
-۹۰%	۲/۵	۰/۶۷	۴/۱	مرحله ۲ (بعد از ملخ‌زدایی)
b**	۴۵/۸	۲۷/۵	۹۷	مرحله ۳ (بعد از خشک کردن)

* در این مرحله، هنوز ماده اولیه فرآوری نشده است.

** در این مرحله صرفاً تغلیظ صورت گرفته و طبق توضیحات متن، با توجه به تغییرات ماده خشک تغییر محسوسی در میزان AFM_1 ایجاد نمی‌شود.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس بررسی های انجام شده بر عوامل احتمالی موثر در هر مرحله تولید در کاهش AFM_1 و همچنین اندازه گیری AFM_1 در نمونه های مورد بررسی در آن مرحله، مشخص شد که کاهش AFM_1 در واحد ملح زدایی که شامل دو ستون کاتیونی و آنیونی می باشد، صورت پذیرفته است. با بررسی عوامل مختلف در واحد ملح زدایی از جمله pH، دما، فشار، نوع اسید و باز استفاده شده در ملح زدایی و همچنین بررسی مواد رزینی بکار رفته جهت ملح زدایی به نظر می رسد که مهمترین عامل تاثیرگذار در کاهش میزان AFM_1 ، رزین مورد استفاده در ستون های ملح زدایی باشد. در فرایند تولید، حداکثر دمای اعمال شده بر ماده اولیه طی فرایند تولید، کمتر از دمای استریلیزاسیون می باشد (۹۰ درجه سلسیوس به مدت کمتر از ۱۵ ثانیه در اوپراتورها)، علاوه بر این pH در ستون کاتیونی تا حدود ۵-۵/۵ کاهش می یابد اما بعد از ورود آب پنیر به ستون آنیونی

(انتهای مرحله ملح زدایی)، pH تا ۶/۸ افزایش یافته و در پودر نهایی میزان pH به حدود ۶/۹ می رسد که بیانگر آن است که این مایکوتوکسین نمی تواند تحت تاثیر این شرایط محیطی قرار گرفته و تخریب گردد (Laciakova, 2008; Diener, 1966) و لذا رزین های به کار گرفته شده در ستون های کاتیونی و آنیونی مهمترین دلیل کاهش AFM_1 در این فرایند تلقی می شود. با توجه به ساختار و نوع عملکرد رزین ها که قبلا به آن اشاره شد، تثبیت کننده های شیمیایی موجود روی شبکه پلی استیرن داخل رزین ها مهمترین عامل جذب و کاهش AFM_1 تلقی می شوند.

سپاسگزاری

از کلیه پرسنل واحدهای تحقیق و توسعه و تولید کارخانه پودر شیر مشهد که در انجام این تحقیق محققین را یاری رساندند، صمیمانه سپاسگزاری می گردد.

منابع

- برجی، محسن و سها، ساحل (۱۳۸۶). کاهش آفلاتوکسین M_1 در شیر با استفاده از برخی ترکیبات جاذب شیمیایی و مطالعه تاثیر آنها بر ترکیب شیر. مجله پژوهش و سنجش، سال چهارم، شماره ۷۴، صفحات: ۱۹-۲۶.
- رهایی، سمیه؛ امام جمعه، زهرا؛ رضوی، سیدهادی و مظاهری، منصوره (۱۳۸۸). توانایی سویه لاکتوباسیلوس /امنوسوس (LBGG)GG جهت کاهش آفلاتوکسین B_1 موجود در پسته. مجله الکترونیک فراوری و نگه داری مواد غذایی، جلد اول، شماره ۳، صفحات: ۵۱-۶۴.
- کامکار، ابوالفضل (۱۳۸۶). تعیین میزان آفلاتوکسین M_1 با استفاده از روش الایزا در شیر خشک های صنعتی تولید شده در ایران. مجله پژوهش و سازندگی، شماره ۷۹، صفحات: ۱۷۴-۱۸۰.
- کامکار، ابوالفضل و کریم، گیتی (۱۳۸۳). مطالعه اثر سیستم لاکتوپراکسیداز و لاکتوپراکسیداز همراه ریبوفلاوین بر روی آفلاتوکسین M_1 در شیر. مجله تحقیقات دامپزشکی، دوره ۵۵، شماره ۴، صفحات: ۷-۵.

- مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران (۱۳۸۰). خوراک انسان- دام- بیشینه رواداری مایکوتوکسین‌ها، شماره ۵۹۲۵.

- Commission Regulation (EC) No 1881/2006 (2006). Setting maximum levels for certain contaminants in foodstuffs.
- Diener, U.L. and Davis, N.D. (1966). Aflatoxin production by isolates of *Aspergillus flavus*. *Phytopathology*, 56 (21): 1390–1393.
- El Deeb, S.A., Zaki, N., Shoukry, Y.M.R. and Kheedr, E.E. (1992). Effect of Some Technological Processes on Stability and Distribution of Aflatoxin M₁ in Milk. *Egyptian Journal of Food Science*, 20: 29-42.
- Ion exchange for Dummies. (2008). www.lenntech.com/Data-sheets/Ion-Exchange-for-Dummies-RH.m.
- Kamkar, A., (2008). Detection of aflatoxin M₁ in powdered milk samples by ELISA. *Pajouhesh & Sazandegi*, 79: 174-180.
- Laciakova, A., Ciconova, P., mate, D. and Laciak, V. (2008). Aflatoxins and possibilities for their biological Detoxification. *Medycyna wet*, 64.
- Marshaly, R.I., El Deeb, S.A. and Safwat, N.M. (1986). Distribution and Stability of Aflatoxin M₁ during Processing and Storage of Karish Cheese. *Alexandria The Journal of Agricultural Research*, 31: 219–228.
- Mohammadi, H., Alizadeh, M., R Bari, M. and Tajik, H. (2008). Minimization of aflatoxin M₁ content in Iranian white brine cheese. *International Journal of Dairy Technology*, 2: 141-145.
- MohammadiSani, A. and Nikpooyan, H. (2011). Determination of aflatoxin M₁ in milk by high-performance liquid chromatography in Mashhad. *Toxicology and Industrial Health (TOXICOL IND HEALTH)*: 1–5.
- MohammadiSani, A., Nikpooyan, H. and Moshiri, R. (2010). Aflatoxin M₁ contamination and antibiotic residue in milk in Khorasan province, Iran. *Food and Chemical Toxicology*, 48: 2130–2132.
- MohammadiSani, A., Khezri, M. and Moradnia, H. (2012). Determination of Aflatoxin M₁ in Milk by ELISA Technique in Mashhad. *International Scholarly Research Network ISRN Toxicology*, ID 121926: 4.
- Novasep group- Whey demineralization. (2007). <http://www.innovatewithdairy.com/>
- Reddy, B.N. and Raghavender, C.R. (2007). Outbreaks of aflatoxicoses in India. *African Journal of Biotechnology: Food Agriculture. Nutrition and Development*, 7(5): 1–15.
- Rohm and Haas. Ion Exchange. Ion exchange introduction. (2008). Ion exchange. www.lenntech.com/Data-sheets/Ion-Exchange-for-Dummies-RH.
- Rubio, R., Moya, V.J., Berruga, M.I., Molina, M.P. and Molina, A. (2011). Aflatoxin M₁ in the intermediate dairy products, *Mljekarstvo*, 61(4): 283-290.
- Strosnider, H. (2006). Workgroup report: public health strategies for reducing aflatoxin exposure in developing countries. *Environmental Health Perspectives*, 114: 1898–1903.
- Tavakoli, H.R., Riazipour, M., RáfátiShaldehi, H., Shahriari, M., Naghavi, S. and Rahmati Najarkolaei, F. (2013). AFM₁ Contamination in used yogurt in one the of universities of medical sciences in Tehran by ELISA. *Quarterly of the Horizon of Medical Sciences*, 18(5): 261-268.
- Yu, J., Bhatnagar, D. and Ehrlich, K.C. (2002). Aflatoxin biosynthesis. *Revista Iberoamericana de Micology*, 19: 191-200.

Aflatoxin levels fluctuation analysis in Demineralized whey powder production

Ebdali takaloo, I.^{1*}, Mohamadi sani, A.²

1- M.Sc Graduate of Food Science and Technology, Gochun Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran.
2- Associate Professor, Department of Food Science and Technology, Gochun Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran.

*Corresponding author email: iebdali@yahoo.com
(Received: 2014/3/7 Accepted: 2015/4/15)

Abstract

Demineralized whey powder is one of the materials which is used in medical and infant milk powder industries recently. The aim of this study was to evaluate the ratio of aflatoxin M₁ (AFM₁) detoxification in 90% demineralized whey powder (DWP-90), produced from sweet whey. For this purpose, 36 samples gathered from different steps of production line including Sweet whey (12 sample), demineralized whey (12 sample) and DWP-90 (12 sample). The samples gathered from Nutricia-MMP factory during one year (from 2012 to 2013). AFM₁ detected by High performance liquid chromatography (HPLC) method. Based on results, AFM₁ was found in 100% of the samples but the concentration of AFM₁ in all samples was less than maximum limit defined by Iranian national standards, No 5925 (100ppt for whey and 1000ppt for whey powder). The Average amount of AFM₁ in sweet whey (32.5ppt) and DWP-90 (45.8ppt) was less than maximum limit in CODEX and EC 1881/2006, defined for raw milk (50ppt). Considering total solid in sweet whey (6%±0.1) and DWP-90 (97) and concentration of AFM₁ in these samples, about 91% reduction was found in concentration of AFM₁ during DWP-90 production.

Key words: Aflatoxin M₁, High performance liquid chromatography, Whey Powder, Demineralization